

Treba li suvremenim strankama članstvo?

Goran Čular

Postoji više tipova političkih stranaka, pa i cijelih nacionalnih stranačkih kultura, koje ne poznaju pojam članstva na kakav mi mislimo

Kada se želi posprdno opisati minoran utjecaj neke političke stranke, često se posegne za hiperbolom o teretnom dizalu u koje mogu stati svi njezini članovi. Jednako bi se tako posprdno moglo ukazivati i na broj glasova i mandata koje osvaja, financijska sredstva koje mobilizira ili medijski utjecaj koji proizvodi, ali se ipak kao valjaniji pokazatelj stranačke snage uzima broj članova. Kad pomisli na stranku, prosječno informiranom biraču vjerojatno prvo padne na pamet članstvo. Premda i mnoge druge organizacije imaju članstvo (primjerice, knjižnice, auto-klubovi, sindikati), ono se, u prvom redu, povezuje s političkim strankama. To je posebice vrijedilo u jednostranačkim komunističkim režimima gdje je veza između člana i stranke nosila jasno identifikacijsko značenje.¹ Drugo, političke stranke još se uvijek pretežno shvaćaju kao predstavničke i ideologijske organizacije, koje govore u ime nekoga posebnog društvenog interesa i/ili pogleda na svijet, pa se opravdano očekuje da se snaga i legitimnost njihova djelovanja mjere brojem pristaša koje okupljaju. Malobrojno članstvo primjerenije je uskim interesnim i lobističkim skupinama i udrugama, koje se obično zauzimaju za vrlo specifične, posebne interese, nego organizacijama koje pretendiraju na to da zahvate cjelinu odnosa u političkome i društvenom poretku.

Stranačko članstvo: od izvora moći do nepotrebne prtljage

Oba razloga zbog kojih se članstvo percipira kao temeljno obilježje stranačke organizacije imaju zajednički izvor. Shvaćanje da političke stranke imaju brojno članstvo koje plaća članarinu, sudjeluje u radu stranke i shvaća stranku kao jednu vrstu političke zajednice kojoj iskazuje lojalnost rezultat je razvoja stranaka krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća kad je prevladavao tip masovne stranke. Premda su se prve masovne stranke, i to one što su se temeljile na religijskoj denominaciji,

pojave već sredinom 19. stoljeća u Nizozemskoj i Belgiji (Barolini, 1985: 179), rast masovnog članstva, pa i samo formalno članstvo, vezuje se za socijalistički pokret, proširenje biračkog prava i nastojanja socijalističkih i socijaldemokratskih stranaka kontinentalne Europe da pariraju konzervativnim i liberalnim strankama na vlasti. Masovnost članstva u tom razdoblju proizlazila je iz potreba lijevih stranaka da organiziraju radnički pokret za klasnu borbu i pripreme društvo za korjenite promjene koje su, prema njihovu ideološkom razumijevanju, trebale uslijediti. Mobiliziranje biračkog tijela za sudjelovanje u izborima bio je samo jedan, nipošto najvažniji, cilj socijalističkih stranaka. Stranačko je djelovanje podrazumijevalo i jačanje svijesti o klasnoj pripadnosti, širenje socijalističke ideologije, obrazovanje nižih slojeva stanovništva, razvijanje unutarklasne solidarnosti i neposrednu pomoć ugroženima, kulturna zbivanja, a sve je to definiralo zahtijevalo masovnost. Masovno članstvo bilo je, također, jedini način da lijeve stranke, nastale "izvan države", daleko od privatnog kapitala i javnih izvora novca, zadovolje svoje financijske potrebe. Osim toga, masovno članstvo nije proizlazilo samo iz strategije klasne borbe, nego se doktrinarno uklapalo u radikalne socijalističke vizije demokratizacije društva i neposrednog sudjelovanja u odlučivanju, premda više načelno i formalno nego stvarno i sadržajno (Michels, 1990). Jednostavno, "članstvo u stranci bio je način života" (Epstein, 1972: 136). Masovnost i tip članstva bile su bitne pretpostavke integracije radničkog sloja koji je do tada bio izoliran iz glavnih političkih tokova i, posredno, legitimacije liberalne demokracije.

Masovne su stranke postale tako svojevrsni kanon stranačke organizacije, model koji se čak i u stručnoj literaturi nekritički primjenjuje na sva razdoblja i sve prostore. No, stranački život prije masovne demokratizacije liberalnih poredaka, kao i razvoj stranačke organizacije u proteklih nekoliko desetljeća, pokazuju posve suprotne tendencije. Postoji više tipova političkih stranaka, pa i cijelih nacionalnih stranačkih kultura, koje ne

Goran Čular, docent na odsjecima za hrvatsku i komparativnu politiku na Fakultetu političkih znanosti. Predaje, među ostalim, kolegij "Političke stranke".
E-mail: goran.cular@fpzg.hr

poznaju pojam članstva na kakav mi mislimo. Stranke u SAD-u nemaju članstva ni danas, kao što ga, osim iznimno, nikad nisu ni imale kao oblik povezanosti građana s političkim strankama.² Rana faza stranačkog organiziranja u SAD-u bila je obilježena osobnim i neformalnim odnosom između pokrovitelja i klijenata, gdje su se biračka lojalnost i stranačka aktivnost doslovice kupovale političkim i administrativnim položajima i povlasticama. Birači, sljedbenici, simpatizeri i aktivisti bili su vezani za te "stare mašine" instrumentalno, a ne formalnim izražavanjem trajnije lojalnosti. Nakon niza reformi njihova statusa, američke su stranke imale još manje poticaja da uvedu formalno članstvo, a "mašine" su se pretvorile u moderne kadrovske stranke usmjerene na podršku kandidatima na izborima. Bilo da je riječ o ranome samoinicijativnom otvaranju kandidacijskih procesa biračima u *caucusima* potkraj 19. stoljeća (predizbori), bilo da je

posrijedi pretvaranje unutarstranačkih nominacijskih postupaka za cijeli niz nacionalnih, državnih i lokalnih položaja u javne, zakonski regulirane i državno organizirane postupke na početku 20. stoljeća (neposredni predizbori), rezultat je javno vođenje registra birača pojedinih stranaka. Članstvo je tako bilo preskočeno, jer se američke stranke pouzdaju, s jedne strane, u užu krug vrlo aktivnih stranačkih dužnosnika i aktivista i, s druge strane, u širok krug birača, stranačkih simpatizera, čija je participacija svedena na registriranje i glasovanje na stranačkim predizborima i izborima (Epstein, 1986: 123-199).

Kadrovske stranke 19. stoljeća u Velikoj Britaniji zaživljavale bi uglavnom privremeno, onda kad se trebalo pripremati za izbore, a zastupnicima je u izbornim kampanjama pomagao uski krug uglednika, prijatelja, aktivista i nešto širi krug simpatizera. Oni su bili osobno vezani za kandidata i nije postojala nika-

Tablica 1. Kretanje stranačkog članstva u europskim demokracijama 1950-2000.

Država	1950-e	1960-e	1970-e	oko 1980.	1980-e	oko 1990.	1990-e	oko 2000.	razlika 1950.-2000.	razlika 1990.-2000.
Austrija	24	26	26	29	24	24	17	18	-6	-6
Finska	16	19	17	16	14	14	11	10	-6	-4
Belgija	-	10	10	9	9	9	8	7	-3	-2
Grčka	-	-	-	3	-	6	-	7	+4	+1
Norveška (ukupno)	-	-	-	14	12	12	8	7	-7	-5
	(23)	(16)	(13)	(15)	(13)	(13)	(8)	(7)	(-9)	(-6)
Švedska (ukupno)	-	-	8	8	-	8	7	6	-2	-2
	(23)	(22)	(20)	(-)	(24)	(8)	(7)	(6)	(-17)	(-2)
Švicarska	-	23	10	11	9	8	9	6	-17	-2
Danska	16	14	14	7	8	6	3	5	-11	-1
Češka	-	-	-	-	-	-	7	4	-	-3
Italija	14	13	13	10	7	9	3	4	-10	-5
Portugal	-	-	-	4	5	5	5	4	0	-1
Slovačka	-	-	-	-	-	-	3	4	-	+1
Irska	-	-	5	5	5	5	3	3	-2	-2
Nizozemska	11	10	4	4	4	3	2	3	-8	0
Njemačka	3	3	4	5	5	4	3	3	0	-1
Španjolska	-	-	-	1	1	2	3	3	+2	+1
Francuska	8	2	2	5	3	3	2	2	-6	-1
Mađarska	-	-	-	-	-	2	3	2	-	0
Velika Britanija	10	9	6	4	4	3	2	2	-8	-1
Poljska	-	-	-	-	-	1	1	1	-	0

Napomena: Brojke su udjeli individualnih članova stranaka u ukupnome biračkom tijelu, izraženi u postocima. Za Norvešku i Švedsku prikazani su i postoci ukupnog članstva (individualnoga i korporativnog) do 1990. (u zagradama). Redoslijed kojim su poredane zemlje prati postotak članstva oko 2000.

* Ili prva godina za koju postoji podatak.

Izvor: Biezen (2003); Mair i Biezen (2001).

kva formalna vezanost za stranku. Čak i kasnije, krajem stoljeća, kada su se kadrovske stranke pod utjecajem širenja biračkog prava otvorile novim biračima i počele se masovnije organizirati, zbog organizacijske, političke i financijske samostalnosti stranačkog vodstva članstvo je imalo slabo značenje. Bez obzira na činjenicu da je britanska Konzervativna stranka početkom 1950-ih godina, u razdoblju kad je stranačko članstvo na Otoku bilo najbrojnije, brojem članova gotovo trostruko nadmašivalo laburiste – gotovo 3 milijuna članova Konzervativne stranke naspram oko milijun individualnih članova Laburističke stranke – članstvo za tu stranku jednostavno nikad nije imalo jednako značenje kao za laburiste.³

Rast stranačkog članstva podliježe općoj zakonitosti da dobit u glasovima po svakome novom stranačkom članu opada, što članstvo čini kategorijom koju je opravdanije optimalizirati nego maksimizirati

Od 1960-ih postupno, a nakon 1990-ih naglije opada broj članova političkih stranaka u gotovo svim zapadnoeuropskim zemljama. Kako se primicao kraj 20. stoljeća, tako rast stranačkog članstva nije više pratio rast biračkog tijela. U osam starih demokracija – Austriji, Finskoj, Belgiji, Norveškoj, Švedskoj, Italiji, Irskoj i Njemačkoj – najmanje polovica relativnog pada broja članova, a ponegdje i cijeli pad, dogodio se upravo u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. U ostalim zemljama – Švicarskoj, Danskoj, Nizozemskoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji – glavnina pada dogodila već 1960-ih i 1970-ih godina. Opadanju ukupnog broja stranački angažiranih građana pridonosi i činjenica da novoosnovane stranke nisu zainteresirane ili ne mogu mobilizirati velik broj članova. Niz novih stranaka koje su 1990-ih i kasnije uspjele postati relevantni politički akteri organizacijski pripada nekome od suvremenih tipova elitističkih stranaka (čistih kadrovskih, medijskih ili predsjedničkih stranaka) u kojima članstvo nema posebno važnu ulogu. Primjerice, Forza Italia, izvorna stranka talijanskog premijera Silvija Berlusconi, u prvim godinama postojanja uopće nije inzistirala na klasičnom konceptu stalnih lokalnih organizacija, nego se slaba stranačka organizacija temeljila na vrlo fluidnim, elitistički koncipiranim klubovima. Drastičan je primjer desne islamofobične nizozemske Stranke slobode, osnovane 2006. godine. Sve donedavno članstvo te stranke doslovce je moglo stati u dizalo, jer je jedini član bio njezin osnivač i vođa Geert Wilders, koji je javno branio stav da članstvo stranci može samo donijeti probleme. Na izborima u lipnju 2010. stranka je osvojila gotovo milijun i pol glasova (oko 15 posto) i 24 od 150 mandata u nizozemskom parlamentu, postavši treća stranka po izornoj snazi i potencijalni koalicijski partner. Stranka je zadržala vrlo zatvorenu strukturu, pa se primitak novih članova strogo kontrolira.

U stručnoj literaturi različito se objašnjava kvantitativni pad stranačkog članstva, ali i sve veće relativiziranje njegove uloge u djelovanju suvremenih političkih stranaka općenito. Jedna vrsta objašnjenja stavlja naglasak na ponudu – zbog promijenjenih uvjeta života, manje raspoloživog vremena, raspada klasnog društva i diverzifikacije društvenih uloga, individualizacije, te proširenijega i dostupnijeg obrazovanja građani imaju sve manje

potrebe za političkim strankama, posebice onima koje se ostale klasično organizirane. Druga vrsta objašnjenja inzistira na strani potražnje – zbog lako ostvarivoga i efektnog medijskog pristupa biračima i činjenice da razvoj državnog financiranja više nisu toliko ovisne o financiranju iz članarina, stranke se sve manje trude pridobiti članove. Promijenjeni društveni odnosi, razvoj medijskog društva i sve veća uloga vodećih stranačkih ličnosti u izbornim kampanjama uzrokovali su reorganiziranje političkih stranaka, koje se očituje u njihovu odmicanju od društva i pretvaranju u dio države. Zajedno s time, stranačka organizacija postaje ekskluzivnija i fleksibilnija, a klasične stranačke funkcije političkog predstavnštva uzmiču pred funkcijama efikasnog upravljanja državnim poslovima. Ostaje otvoreno pitanje na koji način to mijenja funkcioniranje same demokracije i može li se smanjenje članova političkih stranaka smatrati samo još jednim pokazateljem opadanja povjerenja građana u postojeći demokratski politički sustav.

Od gotovo mitske uloge koja mu se pridavala u životu masovnih političkih stranaka, članstvo je danas postalo resurs s kojim stranačka vodstva mogu strategijski kalkulirati, prihvaćajući ga kao mogući izvor i dobiti i troškova za stranku. Američki istraživač političkih stranaka Richard Katz (2002) navodi moguće dobiti za stranku s mnogobrojnim članstvom: članstvo još uvijek funkcionira kao temelj legitimnosti stranačkog djelovanja, stranke se još uvijek, makar djelomice, financiraju iz članarina, članovi su ipak najvjerniji birači, njihov je utjecaj na neposrednu biračku okolinu (obitelj, posao, susjedstvo) izrazito jak, članovi su izvor besplatnog rada za stranku, te osnovni selekcijski temelj stranačkih kandidata na općim izborima i stranačkog vodstva. Ako i nisu posve izražene na nacionalnoj razini natjecanja, prednosti razgranatog članstva stranke vrlo se dobro osjećaju na lokalnim izbornim natjecanjima. S druge strane, stranke s velikim brojem članova, a posebno one koje članstvu daju veći utjecaj u unutarstranačkom odlučivanju, imaju i veće troškove održavanja goleme stranačke organizacije, a vodstvo je ograničeno u svojem djelovanju. Prvo se izražava u povećanim materijalnim troškovima za osiguravanje prostora za rad, većim selektivnim poticajima članstvu i jačoj zaokupljenosti središnjice radom na terenu. Sve to smanjuje resurse koje bi stranka mogla uložiti u izbornu kampanju ili rad parlamentarne frakcije. Rast stranačkog članstva, čak i kad je izravno povezan s izbornim uspjehom, podliježe općoj zakonitosti da dobit u glasovima po svakome novom stranačkom članu opada, što članstvo čini kategorijom koju je opravdanije optimalizirati nego maksimizirati. Stranke koje daju veću ulogu članstvu u odlučivanju trpe od manjka fleksibilnosti u oblikovanju politika, izbornim strategijama i koalicijskom pregovaranju.

Članstvo stranaka u postkomunističkim demokracijama

Stranke u novima, ponajprije postkomunističkim demokracijama u Srednjoj Europi, dodatno su sklone ograničenom članstvu. Nastale u demokratskoj tranziciji, koja se strukturno potpuno razlikovala od demokratizacije zapadnoeuropskih poredaka i kojoj su osnovni ciljevi bili uvođenje tržišnoga ekonomskog poretka, stvaranje kulture ljudskih prava i ozakonjenje stranačkog pluralizama, a ne širenje biračkog prava koje je već bilo poopćeno, političke stranke nisu imale poticaja da razvijaju široku i mnogobrojnu organizaciju. Tome je pridonijela i rapidna tranzicija, pa su nove stranke osvojile vlast gotovo preko noći – u najvećem broju slučajeva tek se naknadno orga-

Tablica 2. Javno iskazani broj članova relevantnih političkih stranaka u Hrvatskoj 1995-2008.

stranka godina	HDZ	HNS	HSS	HSLs	HSP	IDS	SDP	Ukupno
1995.	400.000	24.700	30.000	9.000	–	3.800	18.000	515.500
1996.	400.000	24.700	40.000	12.500	30.000	3.800	7.000	518.000
1997.	426.000	24.700	45.000	–	30.000	3.800	7.000	549.000
1998.	–	24.700	45.000	13.000	30.000	4.100	9.000	551.800
1999.	–	24.700	45.000	14.000	30.000	4.100	15.000	564.800
2001.	432.000	–	–	–	–	–	25.000	574.800
2002.	–	12.300	58.000	20.000	25.000	3.700	30.000	581.000
2003.	–	15.800	51.000	–	–	–	–	577.500
2004.	–	21.100	–	20.000	–	3.800	25.000	365.900
2005.	220.000	27.100	43.000	20.000	–	–	–	369.879
2006.	–	31.500	–	–	30.979	3.900	–	374.379
2007.	–	–	36.000	22.000	–	4.000	–	389.479
2008.	240.000	38.500	40.000	24.500	39.082	–	–	411.082

Napomena: Zbroj za svaku godinu napravljen je tako da su nedostajući podaci za neku stranku zamijenjeni vremenski najbližim podatkom za tu stranku.

Izvor: HIDRA, http://www.hidra.hr/cro/politicke_stranke/parlamentarne_stranke

“Ekonomizacija” članstva u hrvatskim strankama

nizacijski diferencirajući iz protukomunističkih pokreta – mnogo prije nego što su mogle razviti stranačku organizaciju i trajnije oblike prisutnosti u društvu. Kako su medijsko društvo i državno financiranje postojali od početka, a članstvo se pod utjecajem komunističkog naslijeđa shvaćalo pežorativno, novonastale stranke, koje su se već pozicionirale u predstavničkim institucijama države, vrlo su ograničeno nastojale organizacijski mobilizirati društvo. Nove stranke u Mađarskoj, Češkoj i Slovačkoj tako većinom imaju od 20.000 do 30 000 članova; nešto više članova imaju stranke u Poljskoj, ali ni tu njihov broj ne izbliza ne prelazi 10 posto od broja birača tih stranaka. Iznimke su tradicionalne stranke – konzervativne i kršćansko-demokratske stranke u Mađarskoj i Češkoj, te Seljačka stranka u Poljskoj – koje su, posebno u prvim godinama novih demokracija, imale znatno veću razinu stranačke organizacije. Zanimljivo je da se među sljednicama komunističkih partija bitno razlikuju reformirane stranke, koje su po broju članova postale vrlo elitističke, od nereformiranih komunističkih stranaka, koje su zadržale vrlo brojno članstvo. Tu su i dvije stranke pokreti – Pokret za demokratsku Slovačku (HZDS) i posebno Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) – koje su značajno odstupale od prosjeka stranačkog članstva u svojim državama. Rekorde u postkomunističkim državama Srednje Europe 1990-ih držali su HDZ s oko 400.000 članova, Socijalistička partija Srbije (SPS) i nereformirana Komunistička partija Češke i Moravske (KSČM) s 350.000 i Poljska seljačka stranka (PLS) s 200.000 članova. Nakon 2000. godine u svim se tim strankama broj članova drastično smanjio: u HDZ-u na oko 200.000, u SPS-u ispod 50.000, a KSČM-u ispod 90.000.

Uz sve rezerve u zaključivanju zbog nepouzdanih podataka – neke stranke, poput HSLs-a, nikad nisu napravile reviziju članstva – u Hrvatskoj možemo govoriti o tri skupine stranaka s obzirom na razinu organizacije. Slučaj za sebe predstavlja HDZ koji se prema broju članova ističe i u usporedbi sa znatno mnogoljudnijim postkomunističkim državama, te se s 250.000 članova približio veličini članstva britanske Konzervativne stranke (Marshall, 2009). HDZ je, svakako, posebna stranka ne samo zato što zrcali posebne uvjete hrvatske tranzicije, koja je uključivala i borbu za nacionalnu neovisnost, ekstremnu političku mobilizaciju i jaku stranačku kontrolu države i društva, nego i zato što je riječ o uspješnoj transformaciji jedne karizmatičke organizacije i pokreta u političku stranku koja je nadživjela svoga osnivača. Nema sumnje da je mnogobrojno članstvo poslužilo kao dobrodošao “amortizer” u trenutku najvećega izbornog pada 2000, jer je stranka i tada zadržala četvrtinu svih birača koji su glasovali za nju prije.

Na suprotnom je kraju spektra SDP s razmjerno malobrojnijim članstvom, ima li se na umu izborna snaga stranke. Suprotno organizacijskom razvoju zapadnoeuropskih stranaka iz iste ideološke obitelji, koje su makar u jednom razdoblju imale sva obilježja masovnih stranaka, ali i suprotno masovnoj organizaciji komunističke partije iz koje je nastao, SDP je, poput najvećeg broja ostalih reformiranih komunističkih stranaka u regiji, uz ideološku prtljagu odbacio i organizacijski tip stranke. SDP je u ovom trenutku “najekonomičnija” hrvatska stranka, jer na jednog člana ima 25 birača.

Ostale manje stranke čine treću skupinu. Od 2000. godine u HNS-u se ciljano privlače novi članovi kao dio izborne, ali i

unutarstranačke političke strategije koju je osmislila ondašnja predsjednica Vesna Pusić. Premda su rezultati takve strategije vjerojatno utkani i u povoljan izborni rezultat 2003, ostaje dojam da kasniji rast stranke "na terenu" nije rezultirao "novom vrijednošću" u obliku glasova. Stranka stoga ima razmjerno slab omjer članova i birača, jedan naprama pet, te razvija obilježja koja ne odgovaraju njezinu ideološkome liberalnom profilu. HSS razvija relativno masovnu stranačku organizaciju, sukladnu svojoj svjetonazorskoj orijentaciji i tradiciji, kao i sloju kojem se obraća, ali bez većeg učinka izvan područja srednje i sjeverozapadne Hrvatske. Izbori 2007. pokazali su izrazito nepovoljan odnos članova i birača stranke.

Novinska izvješća o nedavno provedenim unutarstranačkim izborima u pojedinim organizacijama SDP-a pokazala su, iznenađivši mnoge, da ta stranka ima samo oko 800 registriranih članova u Splitu ili Rijeci. No, to više govore o trendovima u suvremenim europskim demokracijama nego o stanju u SDP-u i u Hrvatskoj. U usporedbi s drugim demokracijama, hrvatske političke stranke, ukupno gledajući, imaju zavidnu razinu stranačke organizacije koja obuhvaća od 8 do 9 posto ukupnoga biračkog tijela. Čak i kad bi se članstvo HDZ-a svelo u normalne granice, a ostale stranke ažurirale članske registre, Hrvatska bi bila na razini europskog prosjeka. Ta je činjenica zanimljiva, ali sama za sebe ne govori previše o kvaliteti hrvatske demokracije, ali ni o ispunjavanju demokratskih funkcija političkih stranaka. U odnosu prema vremenu u kojemu je stranačko članstvo bilo važan element stranačkoga i demokratskog uspjeha, suvremeni politički život očito se preselio negdje drugdje.

Bilješke

- 1 Beogradski rock-sastav Riblja čorba objavio je 1987. album na kojemu je bila i pjesma *Član mafije*, koja je i za poklonike sastava i za republičke tužitelje nepogrešivo funkcionirala kao asocijacija na članstvo u ondašnjoj vladajućoj partiji.
- 2 Američke su stranke nastale, u prvom redu, kao odgovor na probleme kolektivnog odlučivanja u predstavničkim institucijama onoga dana kad je "Thomas Jefferson, tada državni tajnik, ugostio ministra financija Alexandera Hamiltona i zastupnika Jamesa Madisona na večeri, negdje oko 20. lipnja 1790" (Aldrich, 1995: 68). Rezultat te večeri bio je dogovor o razmjeni glasova u Kongresu u odlučivanju o glavnom gradu SAD-a i financijskom planu o preuzimanju dugova pojedinih država, ali i početak stvaranja kongresnih frakcija. Sličan je i razvoj britanskih stranaka, koje nastaju iz podjela u britanskom parlamentu. Stranke se tako pojavljuju kao neželjena djeca ondašnjih poredaka i u prvoj fazi označavaju pluralističku intervenciju u liberalni ideal slobodnih pojedinaca koji vehementnom deliberacijom dolaze do suglasnosti o općem interesu. Njihova okrenutost društvu i građanima, razvoju izvanparlamentarne organizacije i predstavničkih funkcija te širenju članstva, drugim riječima njihova uloga u demokratizaciji poredaka, predstavlja drugu fazu razvoja političkih stranaka u 19. stoljeću, koja je negdje tekla brže (SAD), a negdje postupnije (Velika Britanija).
- 3 O tome najbolje svjedoči sljedeća činjenica: dok se broj pojedinačnih članova Laburističke stranke može precizno statistički pratiti za svaku godinu od 1928, članstvo Konzervativne stranke prati se tek od 1946, pa i tada vrlo sporadično, s većim aproksimacijama ili na temelju procjena. Ta je stranka tek nedavno, vjerojatno kao odgovor na Zakon o političkim strankama, izborima i referendumu iz 2000, uspostavila cen-

traliziranu bazu članstva. Slično je i s liberalnim demokratima (Marshall, 2009).

Literatura

- Aldrich, J. H. (1995). *Why Parties?: The Origin and Transformation of Political Parties in America*. Chicago i London: The University of Chicago Press.
- Bartolini, S. (1985). *The Membership of Mass Parties: The Social Democratic Experience, 1889-1978*. U: Daalder, H., Mair, P. (ur.). *Western European Party Systems: Continuity and Change*. London: Sage.
- Biezen, I. (2003). *Political Parties in New Democracies: Party Organization in Southern and East-Central Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Epstein, L. D. (1972). *Political Parties in Western Democracies*. New York: Praeger.
- Epstein, L. D. (1986). *Political Parties in the American Mold*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Katz, R. S. (2002). *The Internal Life of Parties*. U: Luther, K. R., Müller-Rommel, F. (ur.). *Political Parties in the New Europe: Political and Analytical Challenges*. Oxford: Oxford University Press, str. 87-118.
- Mair, P., Biezen, I. van (2001). *Party membership in twenty European democracies, 1980-2000*. *Party Politics* (7) 1: 5-21.
- Marshall, J. (2009). *Membership of UK political parties*, www.parliament.uk/commons/lib/research/briefings/sns05125.pdf
- Michels, R. (1990). *Sociologija partija u suvremenoj demokraciji: istraživanja o oligarhijskim tendencijama u životu skupina*. Zagreb: Informator.